

Seraf Lambreghts, een pionier van de vlaamsgezinde volksbeweging in de Kempen (1893-1912). I

F. VAN GEHUCHTEN

De naam Seraf Lambreghts is vrijwel onbekend gebleven in de Belgische politieke geschiedenis. Hij was als vooruitstrevend, vlaamsgezinnd politicus actief in de Antwerpse Kempen gedurende de periode 1893-1912. Er zijn vele parallellen te trekken tussen de kristen-democraten die als „Daensisten” werden betiteld, en Lambreghts: zij leefden in dezelfde tijd, hadden ongeveer dezelfde ideeën en hun werd het leven moeilijk en zuur gemaakt door de officiële katholieke partij en de Kerk. In de geschiedschrijving over de Daensistische stromingen werd Seraf Lambreghts tot nog toe niet vermeld.

Nadat wij in een heemkundig tijdschrift al een artikel over Lambreghts hadden laten verschijnen, dat op verkiezingspamfletten en mondelinge mededelingen berustte¹, kwamen wij in het bezit van een unieke bron: een schriftje van een vijftigtal ongenummerde bladzijden dat de titel draagt „Twintig jaar Kempische Politiek door Seraf Lambreghts, eigenaar-landbouwer, doctor in de rechten te Vorst”². Hierin verhaalt Lambreghts zijn politieke strijd binnen en buiten de katholieke partij gedurende de periode 1893-1912. Het werkje werd geschreven in het jaar van zijn dood en kan als zijn politiek testament gelden. Het schrift is niet volledig. Het laatste hoofdstuk behandelt slechts een fragmentarisch gedeelte van de periode 1906-1912. De geschiedenis van die periode kon echter worden aangevuld met andere bronnen, hoofdzakelijk verkiezingspamfletten. Het schrift is weinig objectief, maar behandelt vele feiten en toestanden die de figuur Seraf Lambreghts in plaats en tijd situeren³. Dit onuitgegeven schrift was bedoeld om als pamflet te worden gepubliceerd en heeft het voornamelijk over de strijd binnen de katholieke partij tussen de conservatieven, in de Kempen geleid door rijke Franstalige grondbezitters en gesteund door bepaalde invloedrijke geestelijken, enerzijds en de vooruitstrevende Vlaamsgezinde democraten anderzijds; zij werden aangevoerd door jonge universitaires uit de Kempense kleine burgerij waartoe Lambreghts behoorde.

1. F. VAN GEHUCHTEN, *Politieke figuren en kiesstrijd te Vorst (1830-1914)*, in: *Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde. Jaarboek III, 1984*, pp. 77-95.

2. Privé-archief Paul Strauven Tessenderlo. Hij is de zoon van Serafs dochter Rita Lambreghts.

3. Tenzij het in voetnoot vermeld wordt, komt de hier behandelde informatie uit dit schrift. Het bevat 50 ongenummerde bladzijden in 8° en telt elf hoofdstukken.

Gedurende het laatste decennium van vorige eeuw ontstond in vier Vlaamse provincies haast gelijktijdig binnen het katholicisme een politieke stroming die „het Daensisme” wordt genoemd. Het was een Vlaamse kristelijke volksbeweging, geleid door intellectuelen uit de burgerij en enige priesters, van wie Adolf Daens de meest bekende, maar niet de belangrijkste leider was⁴. De beweging die geleidelijk uitmondde in een eigen partij, steunde voornamelijk op landbouwers en in veel mindere mate op arbeiders en kleine middenstanders. Die „Kristelijke Volkspartij” was geen louter Aalsters verschijnsel. In geheel het land bestond het verlangen naar een bundeling van de nieuwe katholieke kiezers. De vlaamsgezinden waren er de voorvechters van⁵. Ook in de Kempen bestond een vlaamsgezinde kristelijke beweging die aanvankelijk streed binnen de katholieke partij. De bezieler van die Vlaams- en volksgezinde kristen-democraten was Seraf Lambreghts van Vorst (-Kempen).

In de kristen-democratische beweging die ageerde buiten de katholieke partij, kan men twee stromingen onderscheiden: een gematigde en een radicale. De belangrijkste vertegenwoordiger van de radicale vleugel der „Christene Volkspartij” was de Oostvlaamse journalist Hector Plancquaert, die van meet af een autonome formatie wilde uitbouwen⁶. Niemand heeft zo openlijk verdedigd dat men desnoods een politieke scheuring binnen de katholieke rangen niet mocht uit de weg gaan. Zijn politieke actie begon in 1893, toen hij zich bij een provinciale verkiezing in het kanton Waarschoot kandidaat stelde tegen de officiële katholieke kandidaat⁷. Dat is hetzelfde jaar waarin Lambreghts met zijn actie begon. Hij zou zich weliswaar zelf niet kandidaat stellen, maar steunde voluit een ander kristen-democraat bij de provinciale verkiezing in het kanton Westerlo.

Naast de radicalen o.l.v. Hector Plancquaert was er een gematigde vleugel in de kristelijke volkspartij en daartoe behoorden de gebroeders Daens. De Aalsterse drukker-uitgever Pieter Daens was niet zozeer op afscheiding uit. In de periode 1891-1894 wilde hij de katholieke partij vernieuwen, democratiseren en meer krachtadigheid geven. Hij vreesde dat de arbeiders anders massaal naar het socialisme zouden overlopen. Door te ijveren voor een meer democratische structuur van de katholieke partij, hoopte Daens via de katholieke partij kristen-democraten te laten verkiezen. Toen die kandidaten door partijbonzen werden geweerd en niet op de lijst konden komen, ging Daens over tot de oprichting van een eigen partij⁸. Lambreghts stond ideologisch ongetwijfeld dichter bij Daens dan bij Plancquaert. Ook hij poogde binnen de katholieke

4. L. WILS, *Het Daensisme, de opstand van het Zuidvlaamse platteland*. Leuven, 1969, p. 200.

5. L. WILS, o.c., p. 174.

6. VAN CAMPENHOUT, F., *H. Planquaert, Daensistisch politicus, journalist en letterkundige*. Antwerpen, 1986, blz. 132.

7. L. WILS, o.c., p. 63.

8. L. WILS, o.c., p. 140.

partij te blijven en keerde uiteindelijk na een scheuring naar de schaapstal terug.

1. Politieke actie en sociale inzet tot 1900

1.1. De familie Lambreghts te Vorst

Seraf Lambreghts woonde in Vorst-Kempen (nu fusiegemeente Laakdal). Zijn grootvader was Jakob Tessens, geboren te Kwaadmechelen, burgemeester van Vorst (1830-1836) en vrederechter te Westerlo. Tessens had slechts één kind, Filomena, die huwde met advocaat Liphard Lambreghts uit Brecht. Er kwamen twee zonen Seraf (° 1867) en Karel (° 1868).

Grootvader Jakob Tessens overleed in het jaar van Serafs geboorte (1867), zijn grootmoeder Theresa Mangelschots in 1869. Toen Seraf vijf jaar oud was, verloor hij zijn vader (1872). De twee frele zontjes Seraf en Karel, die leden aan astma, werden bij een eenvoudig gastgezin geplaatst, omdat moeder Filomena zelf een zwakke gezondheid had. Zij overleed in 1891, toen Seraf pas was afgestudeerd⁹.

1.2. Vlaamse actie als student te Leuven (1885-1891)

Seraf Lambreghts bezocht volgens de familietraditie het college in Leuven en in Hasselt¹⁰ en studeerde in de rechten aan de universiteit te Leuven in de jaren 1885-1891. Het was de periode na Rodenbach, toen *Ons Leven* werd gesticht.

Reeds tijdens zijn eerste studiejaar (1885-1886) sloot Seraf zich als „bijwonend lid” aan bij het Vlaamse studentengenootschap „Met Tijd en Vlijt”. Het jaar nadien was hij al werkend lid en in het jaarverslag van 1887 wordt al een eerste optreden van Lambreghts vermeld¹¹.

In januari 1888 verdeelde Lambreghts samen met de latere Antwerpse advocaat en volksvertegenwoordiger Adelfons Henderickx en een Fransman het tijdschrift *Le Flammingant*. Dat was in feite de voorloper van *Ons Leven*. Dat tijdschrift,

9. Gemeentearchief Laakdal. Bevolkingsregisters en Burgerlijke Stand 1860-1900.

10. De nog in leven zijnde kinderen van Seraf Lambreghts, nl. Rita en Luciaan verklaarden dat de gebroeders Seraf en Karel Lambreghts middelbaar onderwijs genoten in het H. Drievuldighedscollege te Leuven en in het Sint-Jozefscollege te Hasselt. In de onvolledige palmaresen van die scholen (voor de periode 1879-1885) staan hun namen echter nergens vermeld.

11. *Annuaire de l'Université Catholique de Louvain*, 1886, p. 101; 1887, pp. 249 en 261. De jaarverslagen van „Met Tijd en Vlijt” zijn in het Nederlands opgetekend, terwijl de taal van deze *Annales* overwegend Frans was. De mededeling van Lambreghts in 1887 behandelde de godenverering bij de Germanen.

waarrond later het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond zou ontstaan, werd het jaar nadien geredigeerd door Adelfons Henderickx¹².

In 1889 kwam het tot een breuk tussen Adelfons Henderickx en Seraf Lambreghts. Een groep binnen de Vlaamse studentenbeweging was voor hereniging met Nederland in een statenbond: Adelfons Henderickx, de Antwerpenaar Adolf Pauwels, de Limburger Paul Bellefroid en de Brabander Willem Van Gindertaelen betreurden de scheiding van 1830. Die problematiek kwam ter sprake tijdens het academiejaar 1888-1889 in het genootschap „Met Tijd en Vlijt”. Het Groot-Nederlandse standpunt werd echter fel bestreden door Seraf Lambreghts¹³. Hij was van oordeel dat het gedrag van de Vlamingen die 1830 afkeurden, „onvaderlands en onredelijk” was. De betrachting België en Nederland samen te voegen bracht de Vlaamse Beweging, volgens Lambreghts, weinig baat. Hij was niet afkerig van samenwerking op het vlak van handel en letterkunde, maar een nieuwe staatkundige verbinding vond hij verkeerd. Hij hoopte dat de Walen eens de wettigheid van de Vlaamse eisen zouden inzien¹⁴. Zijn devies luidde toen: „Eendracht door Gelijkheid” i.p.v. „Eendracht maakt macht”.

Dat jaar kwam nog een tweede opvatting van de student Lambreghts tot uiting. Hij was nl. tegenstander van samenwerking met vrijzinnige Vlamingen, een standpunt dat ook door volksvertegenwoordiger professor Joris Helleputte werd ingenomen. In september 1889 vond een landdag van de Vlaamse studenten plaats te Heist-op-den-Berg. Ignaas De Beucker, het katholieke boegbeeld van de onzijdige landdagbeweging, sprak er over verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden. Hiertegen verzette Lambreghts zich, terwijl Adelfons Henderickx De Beuckers standpunt bijtrad¹⁵.

Ook in 1890 en 1891 liet Lambreghts interventies noteren in de verslagen van „Met Tijd en Vlijt”, telkens als bekamper van de Groot-Nederlandse gedachte. In 1891 schreef Adelfons Henderickx in de verslagen: „De heer Serafijn Lambreghts met zijn gekende welsprekendheid die eilaas alleen bij de politieke reden, nooit het vaderlandsche gevoel te rade gaat...”¹⁶. Ook uit andere passages blijkt dat Lambreghts een talentvol redenaar was die er niet voor terugdeinsde personen met een andere mening hard aan te vallen.

Niet alleen in het genootschap „Met Tijd en Vlijt”, maar ook in andere Vlaamse studentenverenigingen was Lambreghts actief te Leuven, o.a. in de Vlaamse Strijdersbond. Hij was tevens redacteur van het tijdschrift *De Student* en mede-opsteller van het pamflet *Recht door Zee*. De bisschoppen hadden de

12. *Honderd jaar 'Ons Leven'*. Leuven, 1989, p. 4. DE GOEYSE M., *O Vrij studentenbeertijheid. Historisch-studentikoze schetsen*. Leuven, 1987, p. 111.

13. L. GEVERS, *Bewogen jeugd: Vlaanderen 1830-1895*. Leuven, 1987, p. 190.

14. *Annuaire...*, 1889, p. 238-241.

15. L. GEVERS, *o.c.*, p. 190-191.

16. *Annuaire*, 1890, p. 207; 1891, p. 246.

seminaristen verboden deel te nemen aan de land- en gouddagen van de Vlaamse Studentenbeweging. In dat pamflet rechtvaardigden de opstellers, o.w. Lambreghts, het streven van de Vlaamse studenten. De reactie op dit pamflet loog er niet om. In Mechelen werd een seminarist uit het seminarie verwijderd en drie werden niet toegelaten tot de diakenwijding¹⁷.

Bij al die politieke actie in de studentenstad Leuven zou men bijna vergeten waarvoor Lambreghts in de eerste plaats naar de universiteit was gekomen. In 1891 prijkt achter nummer 49 van de met voldoening geslaagde doctors in de rechten de naam: „Lambrechts Charles de Vorst”¹⁸. Zowel voor- als familienaam staan aldus foutief in de palmaressen opgetekend. Seraf Lambreghts kon na een turbulente studententijd het stille geboorteland terug opzoeken.

1.3. *Vestiging als „landbouwer-eigenaar”*

Lambreghts pleitte slechts korte tijd en beëindigde dan zijn pas begonnen juridische loopbaan. De politieke microbe had hem te pakken, maar de belangrijkste oorzaak van het stoppen met pleiten lag eerder op het familiale vlak. Zijn hele leven lang zouden de inwoners van Vorst hem echter „den advocaat” blijven noemen. De talrijke familiegoederen met ettelijke hoeven in huurpacht vereisten een zorgvuldig beheer. Zijn broer Karel begon in 1893 met een brouwerij aan de boorden van de Laak. Seraf besloot dan te gaan rentenieren en het beheer van het familiebezit op zich te nemen.

De familie Lambreghts bezat aan het eind van vorige eeuw vele gronden en enige pachthoeven te Vorst. Die goederen waren voornamelijk familiebezit geworden langs Serafs grootmoeder, Theresa Mangelschots. De familie Mangelschots van Vorst was al in de achttiende eeuw zeer welgesteld¹⁹. In 1892 stelde Seraf Lambreghts orde op zaken door een inventaris op te stellen van alle goederen die in het bezit waren van de familie. De lijst telde 87 items van gronden, zowel akkerland en weiden als beemden. Die goederen waren voornamelijk gelegen te Vorst, maar ook te Tessenderlo waren vijf percelen zijn eigendom. Die Looise goederen kwamen voort van Serafs schoonvader, dokter Jan Baptist Schoonbroodt, katholiek burgemeester van Tessenderlo (1876-1889) en Limburgs provincieraadslid. De totale oppervlakte van zijn landerijen bedroeg ca. veertig hectaren. Daarnaast bezat hij in 1892 nog vijf pachthoeven. Dat aantal zou nog vermeerderen, want in 1894 kocht hij het geboortehuis van Jan Frans Van Roy, de laatste primus van de Leuvense universiteit (1797), en het daarnaast gelegen landhuis van de familie Piot in de

17. L. GEVERS, *o.c.*, p. 208.

18. *Annuaire*, 1891, blz. 49.

19. Privé-archief P. Strauven: pachtboek van de familie Mangelschots, dat in de 18de eeuw werd opgesteld en verder aangevuld tot ca. 1850.

Meerlaarstraat, waar hij zijn intrek nam. Hij bezat ook nog het vierde deel van de windmolen van Groot-Vorst²⁰. Dat alles maakt duidelijk dat Lambreghts voldoende bezittingen had om te kunnen leven van de rente.

Dit rentenieren laat passiviteit vermoeden. Lambreghts legde zich echter toe op verbeteringen in de landbouw en liet zijn pachters de moderne agrarische experimenten toepassen. Hij stichtte in 1892 de Boerengilde van Vorst als een afdeling van de Boerenbond, die in 1890 in Leuven was gesticht door „grondeigenaars en landbouwers, geestelijke en wereldlijke vrienden van de boerenstand”²¹. Daarop volgde de veeverzekering (in 1893), de Raiffeisenkas, het Aankoopgenootschap, de Melkerij, de Paardenverzekering en uiteindelijk de Bibliotheek van Vorst-Meerlaar (in 1902), waar hij vooral boeken en tijdschriften over landbouw liet verzamelen, die bestemd waren voor de agrarische bevolking.

Lambreghts hield in de streek ook talrijke voordrachten over twee onderwerpen, de verbetering van de landbouw en de verdediging van de landbouwersbelangen via groepering in diverse organisaties en politieke actie. Daardoor lag Lambreghts ook aan de basis van de oprichting in 1894 van het Verbond der Boerengilden in het arrondissement Turnhout²², waarbij de toen bestaande stedelijke en gemeentelijke afdelingen van de Boerenbond arrondissementeel werden verenigd. Die organisatie gaf het tijdschrift *De Gildebode* uit, waarin Lambreghts geregeld artikels publiceerde. Daarnaast was hij ook betrokken bij de stichting van de Herververzekering van de Provincie Antwerpen en het Melkerijverbond. Die organisaties ijverden op hun terrein voor de landbouwersbelangen. Ze klaagden als wantoestanden de botervervalsing aan, evenals de verplichte verzekering die door de provinciale overheid opgelegd werd aan de landbouwers en het „willekeurig” sluiten en openen van de grenzen om de landbouwprijzen laag te houden²³.

Die landbouwersverenigingen waren de basis van Lambreghts' latere politieke actie. In die kringen werd hij populair en recruteerde hij het gros van zijn kiezerspotentieel. In zijn politiek programma ruimde hij dan ook veel plaats in voor voorstellen i.v.m. landbouwvraagstukken.

20. Administratief Centrum Laakdal, afd. Technische Dienst: oude kadasterkaarten van Vorst en beschrijving van de percelen. Privé-archief P. Strauven: inventaris van familiegoederen, geschreven door S. Lambreghts in 1892 en verder aangevuld gedurende de volgende jaren (tot ca. 1912). Br. MAX., *Tessenderlo vroeger en nu*, Kasterlee, 1960, pp. 346-347, betreffende het burgemeesterschap van Schoonbroodt.

21. L. VAN MOLLE, *Katholieken en Landbouw. Landbouwpolitiek in België, 1884-1914*. Leuven 1989, p. 158.

22. S.H. SCHOLL, *De geschiedenis van de arbeidersbeweging in het arrondissement Turnhout voor 1900*. Turnhout, 1950, p. 136.

23. Privé-archief P. Strauven, *De strijd der Vrije Katholieke Vlamingen in de Kempen*, Antwerpen, 1906, pp. 12-13. Pamflet van een politieke redevoering door Lambreghts op 4 maart 1906 uitgesproken in het Gildenhuis te Vorst.

1.4. Politieke actie in het arrondissement Turnhout tot 1900

1.4.1. Provinciale verkiezingen 1893 en 1895

Vanaf 1893 begon Lambreghts zich ook te interesseren voor de politiek in de Kempen. Zijn schrift *Twintig jaar Kempische politiek* vangt aan in 1893 met een ogenschijnlijk banale verkiezing voor de provincie in het kanton Westerlo. Voor Lambreghts was die verkiezing enorm belangrijk; zij was in feite het begin van de democratische strijd in de Kempen.

De katholieke partij was aan het eind van vorige eeuw oppermachtig in de Antwerpse Kempen. De partij werd geleid door een rijke, Franstalige elite. In het kanton Westerlo, waartoe Vorst behoorde, was de rijke, machtige graaf en volksvertegenwoordiger de Merode de sterke man. Hij droeg zijn aanhangers voor bij diverse verkiezingen en aanstellingen en het was de normale gang van zaken dat de Merodes beschermelingen werden benoemd.

Het kanton Westerlo mocht toen twee provincieraadsleden naar Antwerpen sturen. In 1893 verviel het mandaat van een van hen en de Merode duidde zijn rentmeester Naets aan als kandidaat-provincieraadslid voor het kanton Westerlo. Toen het katholieke weekblad *De Netegalm* van Westerlo de kandidatuur van Naets bekendmaakte, had men in de katholieke burgerij kritiek op die handelwijze. In het landhuis „De Ossestal” te Eindhout kwamen dan een aantal misnoegde katholieken samen, o.w. S. Lambreghts. Daar werd besloten dokter Emiel Van Olmen, burgemeester van Veerle, als (Naets’) tegenkandidaat voor te dragen. Hij zou dan van de gelegenheid gebruik maken om een *democratische* kiesvereniging te eisen, waarin alle katholieke kiezers zouden vertegenwoordigd zijn en hun afgevaardigden stemrecht zouden krijgen.

Er bestond te Westerlo een katholieke kiesvereniging met een zeventigtal stemgerechtigden, maar de meesten waren, volgens Lambreghts, stromannen van sterke man de Merode. „De vereniging van katholieke kiezers had alleen het groot recht te knikkebollen”, schreef Lambreghts. Een democratische structuur met voldoende afgevaardigden van landbouwers en arbeiders, in evenredig aantal volgens hun getalsterkte, was het streefdoel van de Vortstse jurist.

De „volksgezinden”, zoals ze zich later zouden noemen, besloten meetings te houden te Ramsel, Zoerle-Parwijs en Herselt. In Ramsel ging vrederechter Schoofs zo te keer en slingerde zulke banbliksems naar de jonge advocaten Verbist en Lambreghts, dat eerstgenoemde vertrok zonder zich nog verder met de strijd te bemoeien. Ook deken Dijkmans van Westerlo mengde zich in de strijd door een pamflet te verspreiden waarin hij de kandidatuur van Van Olmen bekampte. Volgens Lambreghts was „dat de eerste schakel in de ketting die later zo dikwijls door zekere geestelijken werd misbruikt tegen de katholieke volksgezinden”. Nog volgens Lambreghts poogden Kerk en conservatieve katholieken zelfs met de hulp van de liberalen de democratische kiesvereniging

tegen te houden. Op de traditionele vergadering van katholieke afgevaardigden van het kanton Westerlo behaalde Naets, de kandidaat van de Merode, een nipte meerderheid, omdat er, volgens Lambreghts, van democratische vertegenwoordiging in de kiesvereniging geen sprake was.

De conservatieven hadden echter ingezien, dat bijna de helft van de afgevaardigde katholieken van het kanton Westerlo hun de rug hadden toegekeerd en gingen dan toch ermee akkoord om een kiesvereniging op basis van standen op te richten. Drie scheidsrechters zouden de onderhandelingen tussen de twee groepen leiden: Frans Schollaert, de latere minister, die te Vorst-Meerlaar een landhuis had, vrederechter Schoofs en burgemeester Van Wesemael van Oevel. Laatstgenoemde was voorzitter van de scheidsrechters, hetgeen volgens Lambreghts een kaakslag was voor Schollaert, „tevens de enige onpartijdige van de drie”. Er kwam een compromis uit de bus. In vier gemeenten, Vorst, Veerle, Eindhout en Tongerlo, waar de democraten het sterkst stonden, mocht voortaan gekozen worden om de katholieke afgevaardigden van de kantonale kiesvereniging aan te duiden. Elders, waar dit kiezen volgens de conservatieven „onmogelijk” was, werden de afgevaardigden verder door invloedrijke personen aangeduid.

Dat er met die bond of kiesvereniging, die op zo'n manier was samengesteld, moeilijkheden zouden komen, was volgens Lambreghts te voorzien. De tweede provinciale afgevaardigde voor het kanton Westerlo was Ferdinand de Zerezo de Tejada, oudste zoon van baron Eugène de Zerezo de Tejada van Veerle, volksvertegenwoordiger tot zijn dood in 1884. Lambreghts schreef over hem: „Sedert lang had ik mij voorgenomen dien man te bekampen wegens zijn militarisme en volkomen onkunde der Vlaamse taal”.

In 1895 verviel het mandaat van de Zerezo. De kantonale kiesvereniging die intussen meer democratisch was geworden door de standenafvaardiging uit de genoemde vier gemeenten, moest nu beslissen over de verlenging van de Zerezo's mandaat. Lambreghts hoopte de Zerezo ten val te brengen om dan diens dorpsgenoot, burgemeester Van Olmen van Veerle, te helpen verkiezen. Voor de aanduiding van de provinciale afgevaardigde werd op Lambreghts druk uitgeoefend om de Zerezo met rust te laten. Toch dreef hij zijn plannen door en hij slaagde in zijn opzet. De Zerezo werd weggestemd met 48 stemmen tegen en 24 voor. Zo kwam Van Olmen in 1895 naast zijn vroegere tegenstander Naets in de provincieraad als vertegenwoordiger van het kanton Westerlo.

1.4.2. De Parlementsverkiezingen van 1894 en een tussentijdse verkiezing in 1896

Intussen hadden de Parlementsverkiezingen van 14 oktober 1894 voor het eerst plaatsgevonden volgens het stelsel van Meervoudig Algemeen Stemrecht. De katholieken bezaten wel een comfortabele meerderheid, maar kregen in eigen rangen af te rekenen met moeilijkheden vanwege de kristen-democraten. Een

achtal kristen-democraten konden een zetel veroveren in de Kamer. Op sommige plaatsen ging de strijd tussen conservatieven en kristen-democraten met grote moeilijkheden gepaard. Ook in de Antwerpse Kempen zou die strijd steeds heviger worden²⁴.

Aanvankelijk waren er in 1894 te Turnhout slechts drie katholieke kandidaten voor de lijst: Coomans, Dierckx en de latere minister de Broqueville. Hun kandidatuur veroorzaakte weinig problemen, omdat ze allen beloften deden die aan de eisen van de kristen-democraten tegemoet kwamen. Achteraf bekeken waren het loze beloften, aldus Lambreghts.

Op de dag van de voorverkiezing en van de aanduiding van de kandidaten doeken plots moeilijkheden op, toen de rijke en machtige graaf de Merode zich ook liet kandidaat stellen. Zijn stroman, burgemeester Thielemans van Tongerlo, stelde voor, de oudere Coomans provinciaal senator te maken. Die ging daar echter niet mee akkoord, zodat bepaalde personen uiteindelijk achter de schermen besloten, als compromis, de Merode eerste opvolger te laten worden, in geval van ontslag of overlijden van een Kamerlid in het arrondissement Turnhout. Dat deden ze echter zonder daarin de arrondissementsvereniging van katholieke kiezers te betrekken en zonder dat daarover een stemming had plaatsgevonden. In 1896 overleed Coomans en de arrondissementsbond gaf na heel wat interne strubbelingen in dat jaar de vacante plaats aan de Merode. De stemming in de arrondissementele kiesvereniging had de volgende uitleg: van de 85 stemgerechtigde afgevaardigden waren er 54 voor de Merode, 21 stemden tegen zijn kandidatuur en 10 onthielden zich. De Merode had nochtans geweigerd twee programmapunten te onderschrijven nl, de inrichting van een vrijwilligersleger en de niet-aanvaarding van de Kongo. Volgens Lambreghts was de kandidatuur van de Merode alleen mogelijk geweest door de ondemocratische samenstelling van de arrondissementsbond, want zowel de Turnhoutse Volksbond van arbeiders als de arrondissementele Boerengilde hadden zich tegen de Merode gekant²⁵.

Het aanbieden van de Kamerzetel aan de Merode moest volgens de Vorstse jurist op een scheiding binnen de katholieke partij uitlopen. De kristen-democraten konden helemaal niet akkoord gaan met de standpunten die graaf de Merode had verdedigd. We citeren Lambreghts: „ondanks al het goede dat de adellijke familie had kunnen stichten, waren de gebeurtenissen der laatste jaren niet uit het geheugen. Hij was een hardnekkig militarist en hij had voorgesteld den Congo zo maar op staande voet over te nemen, één der grootste domigheden die er ooit werden voorgedragen. Hetzelfde jaar bekwam hij

24. T. LUYKX en M. PLATEL, *Politieke geschiedenis van België*, deel 1, 1789-1914, Antwerpen, 1985, p. 211-212.

25. S.H. SCHOLL, o.c., pp. 122-123. H. LANDUYT, *Het Daensisme in Antwerpen*, Westerlo, 1973, pp. 59-60.

als afgevaardigde van Brussel de schoolwet in de Kamer omdat deze het aanleren van de godsdienst in de Lagere Scholen verplichtend maakte”.

Er was dus veel oppositie gevoerd tegen de kandidatuur van de Merode, maar toch had de arrondissementenbond hem aanvaard. Dat lokte, volgens Lambreghts, de grootste politieke strijd uit, die er tot dan in de Kempen was geleverd: „Alwie in de Kempen katholiek-volksgezind was, schaarde zich achter het vaandel der democratie dat Hector Lebon zo geestdriftig over onze streek ontrolde. Al wat behoudsgezind was, katholiek EN liberaal, steunde de machtige heer van Westerlo, in de hoop voor velen later door de Volksvertegenwoordiger te worden onderscheiden. De geestelijkheid, op bevel weliswaar, bekampte ons hardnekkig. Nooit hoorde men van de stoel der waarheid zulke onnozele praat afkondigen. Slechts enkele priesters durfden de Antwerpse democraat te steunen”. Uiteindelijk wonnen de conservatieven en de Merode de strijd. Volgens Lambreghts had de graaf alleen gewonnen, omdat hij zoveel macht, geld en invloed had. De uitslag van de verkiezingen: 20.458 stemmen voor de Merode en 13.126 voor advocaat Hector Lebon, de daensist uit Antwerpen.

1.4.3. Een mislukte poging tot herinrichting van de arrondissementele kiesvereniging (1898)

Het was duidelijk dat de katholieke arrondissementenbond een wapen was in handen van de conservatieven. Hij was een bolwerk dat eerst door de kristendemocraten moest worden ingenomen, wilden zij kans op slagen krijgen.

Lambreghts was voorzitter van de door hem gestichte boerengilde van Vorst-Meerlaar. Deze gilde deed als eerste het voorstel tot herinrichting van de arrondissementenbond. Het werd gesteund door alle andere boerengilden van het arrondissement Turnhout, die zich op 10 juni 1894 in de „Bond der Katholieke Boerengilden van het Arrondissement Turnhout” hadden verenigd, die voor de overgrote meerderheid bestond uit kleine Kempense landbouwers. S. Lambreghts werd belast met de onderhandelingen voor de verwezenlijking van het voorstel.

Volgens Lambreghts was het voorstel tot invoering van een nieuwe structuur van de arrondissementele kiesvereniging een poging om tot verstandhouding te komen tussen alle katholieke krachten, na de splijtzwam die de kandidatuur van de Merode was geweest. Hij kreeg op een vergadering te Herentals in 1898 de steun van Glenisson-Vissers, voorzitter van de Turnhoutse arrondissementenbond, evenals van de geestelijke overheid. De deken van Turnhout beweerde daar dat het voorstel Glenisson-Lambreghts volkomen beantwoordde aan het verlangen van de bisschoppen, die niets liever wensten dan dat er vrede zou heersen tussen de katholieke korpsen. Ook volksvertegenwoordiger de Broqueville was ervan overtuigd, dat er een wijziging moest komen in de samenstelling van de arrondissementenbond.

De „bond” of kiesvereniging van Westerlo, onder impuls van de Merode en Thielemans, liet echter weten tegen een wijziging gekant te zijn. Lambreghts hoorde niets meer over de eventuele behandeling van zijn voorstellen. Ook de pogingen van de Broqueville bleven vruchteloos. Glenisson-Vissers werd als hoofd van de arrondissementsbond zelfs vervangen door Van Hal. Volgens Lambreghts had iedereen moeten zwichten voor de Merode.

1.4.4. Persaanvallen

Omstreeks 1900 hadden de conservatieve katholieken aldus de aanvallen van de kristen-democraten met succes kunnen afslaan. Toch zag Lambreghts lichtpunten en hij was ervan overtuigd dat door de voortdurende uitbreiding van de sociale werken in de Kempen de pogingen tot democratisering binnen de katholieke partij, met de Broqueville aan het hoofd, vroeg of laat tot resultaat zouden leiden.

De conservatieven werden echter voluit gesteund door de meeste katholieke bladen in de Kempen. Zij schreven dat iedereen die democraat was, geen katholiek kon zijn en niet de minste plaats zou bekleden in de Kempen. De bladen *De Waarheid* (Turnhout), *De Moniteur* en *De Netegalm* (Westerlo), de *Gazet van Mol* en het *Nieuwsblad van Geel* bekampten de kristen-democraten. *De Waarheid* deinsde er zelfs niet voor terug lasterlijke aantijgingen te uiten aan hun adres, aldus Lambreghts. *De Waarheid* was in 1895 opgericht te Turnhout als oppositieblad tegen de op 10 september 1893 gestichte Volksbond van arbeiders, die in 1896 al duizend leden telde. Geregeld vond men in het blad het verwijt dat de Volksbond de Daensisten aanhing. Het blad *Het Kempisch Volk* stond aan de kant van de kristen-democraten²⁶ en verdedigde aanvankelijk ook de Daensisten. Nadat echter op 21 september 1897 priester Daens op de Markt te Geel een redevoering had gehouden met steun van de lokale liberaal Leurs, begon *Het Kempisch Volk* geleidelijk afstand te nemen van de Daensisten²⁷.

In Geel poogde Dr. Alfons Vandepierre op eigen houtje ziekenkassen en pensioenfondsen op te richten. Dat initiatief werd weer tegengewerkt door de behoudsgezinden en Vandepierre kreeg in de katholieke pers heel wat tegenwind. Tengevolge van de lasterlijke polemieken in de diverse Kempense bladen volgden de processen elkaar op. Die verwickelingen werden natuurlijk door de bevolking met spanning gevolgd. Zo deed J. Dierckx, zoon van volksvertegenwoordiger P. Dierckx, *Het Kempisch Volk* een proces aan in september 1898. In 1899-1900 stonden *De Waarheid* en het *Kempisch Volk* in twee rechtszaken tegenover elkaar wegens wederzijdse lasterlijke aanvallen²⁸.

26. In een uitgebreide studie zou de polemieken in deze weekbladen gedetailleerd kunnen aan bod komen.

27. S.H. SCHOLL, *o.c.*, p. 115.

28. S.H. SCHOLL, *o.c.*, p. 116.

Ook de gebroeders Lambreghts kregen er van langs. Vooral *De Waarheid* ging heftig tegen hen tekeer. Lambreghts spande in mei 1899 een proces in wegens smaad, werd verdedigd door Hector Lebon en... verloor. Hij werd veroordeeld tot de kosten van het geding. Dan ging hij in beroep te Brussel en won uiteindelijk de zaak op 2 januari 1904.

Lambreghts besloot uit dat alles: „Al in 1893 lieten de conservatieven mij weten dat ik nooit de minste plaats zou bekleden in de Kempen. Het brengt niet veel goeds democratische begrippen te verdedigen in de Kempische Katholieke Partij. Wie het waagt moet van moeder natuur een brede rug gekregen hebben en heeft geen kans in te verkrijgen postjes een appeltje voor de dorst te vinden”.

1.5. Dorpspolitiek: van *Wringers* en *Lappers*

Vooraleer we het verder hebben over Lambreghts' politieke actie in het arrondissement Turnhout, moeten we even stilstaan bij hetgeen zich in zijn dorp Vorst afspeelde en nagaan hoe de inwoners op zijn actie reageerden.

S. Lambreghts leverde niet alleen strijd voor vernederlandsing en democratisering in de Kempen, hij was ook onrechtstreeks betrokken in de gemeentepolitiek. In zijn woonplaats Vorst zouden in de katholieke kringen twee clans ontstaan. De partijangers van de Lambreghtsen werden de „Lappers” genoemd; de partij die aangevoerd werd door de dorpspastoor en enige conservatieve renteniers, waren de „Wringers”.

S. Lambreghts heeft zich nooit kandidaat gesteld voor de gemeenteraadsverkiezingen in Vorst. Dat deed zijn broer Karel, die burgemeester was van 1896 tot 1920. Seraf steunde zijn broeder o.a. door het schrijven van verkiezingspamfletten. Uit bewaarde exemplaren blijkt dat hij ook vlijmscherp de tegenstanders van zijn broeder aanviel en beledigende taal durfde te gebruiken.

De ministers Frans Schollaert en diens schoonbroer Joris Helleputte, stichter van de Boerenbond, hadden in Vorst hun buitenverblijf in het landhuis dat door de Leuvense advocaat Frans Jozef Schollaert (senior) in 1861-1863 was gebouwd. Dit „kasteel” op het Verboekt te Klein-Vorst was een trefpunt van prominente gasten uit de binnenlandse politiek, die bij de Schollaerts op visite kwamen. Schollaert en Helleputte vertoonden zich tijdens de zomermaanden meermaals te Klein-Vorst en omgeving. Ze bezochten de kerk en de scholen, maakten wandelingen en onderhielden correspondentie met de notabelen van de streek. De conservatieve katholieken van Vorst beweerden dat Schollaert aan hun kant stond. S. Lambreghts betwijfelde echter dat Schollaert zich zou inlaten met die dorpsheibel, en hemelde zelf Helleputte op, die hij als kristendemocraat alle lof toezwaaide.

Op 17 november 1895 won de toen 27-jarige Karel Lambreghts de gemeenteraadsverkiezingen van Stien Boven en hij werd burgemeester in diens plaats. Hij huwde met een dochter van Joseph Peeters, een rijke grondeigenaar met vele pachters.

Vanaf omstreeks 1900, toen de katholieke kranten volop tegen Seraf Lambreghts tekeergingen, begonnen er zich clans te vormen. De dorpspastoors van Groot- en Klein-Vorst keerden zich tegen de Lambreghtsen. Oud-burgemeester Boven en rentenier Alfons Fransen stonden aan hun kant. Hun rangen werden versterkt door de „Wringers”. Groot- en Klein-Vorst hadden een eigen fanfare. In 1901 splitste zich de fanfare van Groot-Vorst. Burgemeester Karel Lambreghts kocht een huis op de Markt, bouwde er een herberglokaal aan en, om de fanfare in „De Vlaamse Leeuw” te krijgen, verhuurde hij het huis aan de dirigent. Een aantal fanfareleden volgden hun dirigent niet, „omdat zij vrez en eens in het huis van de burgemeester, ze dan hun vrijheid zullen kwijt zijn en op zijn pijpen zullen moeten dansen”. Die banale aanleiding was het gevolg van de clanvorming die al enige tijd voordien had plaatsgevonden²⁹.

De partijleden van Lambreghts waren de „Lappers”: zij die erin waren gelapt of zij die gedwongen werden door de Lambreghtsen en grondeigenaar Peeters, die hun pachters „verplichtten” bij „hun” fanfare te komen. De „Wringers” beweerden niet te bezwijken onder die druk en stonden aan de kant van de dorpspastoors.

De grote krachtmeting tussen de twee partijen kwam er bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1907. In het door Seraf Lambreghts geschreven pamflet *Vorst aan de Vorstenaren*, waarin hij uiterst scherp de tegenpartij hekelt, herleeft die electorale twist. Doordat haast alle landbouwers van Klein-Vorst, verenigd in de door Seraf gestichte boerengilde, achter de Lambreghtsen stonden en Groot-Vorst verdeeld was, won Karel Lambreghts de verkiezingen en beten de „Wringers” in het zand. Pastoor De Bruyn werd niet lang nadien overgeplaatst, omdat hij al te actief had deelgenomen aan de strijd en zwaar gevisieerd werd door de Lambreghts-clan. Ook in 1911 won de partij van Lambreghts de verkiezingen in de gemeente Vorst³⁰. Tegen deze achtergrond van dorpspolitiek voerde Seraf Lambreghts in het arrondissement Turnhout zijn strijd voor de Vlaamse belangen en de landbouwersbelangen en voor de democratisering van de katholieke partij.

Geelse Baan 44
2430 Vorst-Laakdal

29. F. VAN GEHUCHTEN, *Ontspanning te Vorst (1830-1914)*, in: *Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde. Jaarboek III*, 1984, pp. 162-185.

30. Privé-archief P. Strauven, verkiezingspamfletten.